

Wyrok z dnia 12 lutego 2004 r.

II UK 239/03

Przepis art. 29 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353), określający warunki uzyskania prawa do emerytury korzystniejsze od ogólnych, dotyczy wyłącznie ubezpieczonych będących pracownikami w dacie, z jaką mogą przejść na emeryturę, a więc po spełnieniu ostatniego z wymaganych warunków.

Przewodniczący SSN Jerzy Kuźniar (sprawozdawca), Sędziowie SN: Krystyna Bednarczyk, Jadwiga Skibińska-Adamowicz.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 12 lutego 2004 r. sprawy z wniosku Haliny P. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w J. o wcześniejszą emeryturę, na skutek kasacji organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z dnia 6 marca 2003 r. [...],

z m i e n i ł zaskarżony wyrok oraz poprzedzający go wyrok Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Krośnie z dnia 8 października 2002 r. [...] i oddalił odwołanie wnioskodawczynie.

U z a s a d n i e n i e

Decyzją z dnia 8 stycznia 2002 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w J. odmówił wnioskodawczynie Halinie P. przyznania prawa do wcześniejszej emerytury na podstawie art. 29 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118 ze zm.), wskazując, że bezpośrednio przed złożeniem wniosku o świadczenie była objęta ubezpieczeniem rolniczym a nie pracowniczym, to zaś stanowi przeszkodę dla przyznania dochodzonego świadczenia. W odwołaniu od tej decyzji wnioskodawczynie wniosła o jej zmianę, podnosząc, iż odmowa przyznania żądanego świadczenia jest spowodowa-

na błędną interpretacją art. 29 powołanej ustawy, który nie ustanawia wymogu aby ostatnim ubezpieczeniem przed złożeniem wniosku było ubezpieczenie pracownicze.

Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Krośnie wyrokiem z dnia 8 października 2002 r. zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał wnioskodawczyni prawo do świadczenia (wcześniejszej emerytury). Sąd ten ustalił, że wnioskodawczyni po ukończeniu 55 lat życia złożyła wniosek emerytalny, a wcześniej - decyzją z dnia 26 lipca 1999 r. - organ rentowy, ustalając wysokość emerytury wnioskodawczyni dla potrzeb świadczenia przedemerytalnego, przyjął że posiada ona okresy składkowy i nieskładkowy wynoszące łącznie 30 lat i 10 miesięcy. Do 31 maja 1999 r. pozostawała w stosunku pracy, od 15 czerwca do 31 lipca 1999 r. była zarejestrowana jako bezrobotna bez prawa pobierania zasiłku, a następnie od 1 sierpnia 1999 r. otrzymywała świadczenie przedemerytalne. W dniu 17 lipca 1999 r. wnioskodawczyni przekazała gospodarstwo rolne zaś od 1 czerwca do 30 września 1999 r. była objęta ubezpieczeniem społecznym rolników.

Sąd Okręgowy uznał, iż wnioskodawczyni w chwili zgłoszenia wniosku o emeryturę spełniała warunki do jej otrzymania, bowiem ukończyła 55 lat życia oraz posiadała okres zatrudnienia przekraczający 30 lat. Zarzuty organu rentowego, iż skoro jej ostatnim ubezpieczeniem nie było ubezpieczenie pracownicze, to nie może skutecznie ubiegać się o emeryturę, uznał za bezzasadne, powołując się między innymi na wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 marca 2000 r., II UKN 443/99 (OSNAPiUS 2001 nr 17, poz. 542), według którego prawo do wcześniejszej emerytury może nabyć osoba legitymująca się określonym przez przepisy stażem ubezpieczeniowym, mimo że wymagany wiek osiągnęła i wniosek o świadczenie złożyła, w czasie gdy nie była pracownikiem i podlegała ubezpieczeniu społecznemu z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej.

Rozpoznając apelację organu rentowego od tego wyroku, zarzucającą naruszenie prawa materialnego polegające na niewłaściwym zastosowaniu art. 29 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (w ocenie skarżącego powołany przepis umożliwia nabycie emerytury ubezpieczonym będącym pracownikami przed złożeniem wniosku), Sąd Apelacyjny w Rzeszowie oddalił ją, dzieląc ustalenia i ocenę prawną dokonaną przez Sąd pierwszej instancji. W ocenie Sądu drugiej instancji objęcie wnioskodawczyni ubezpieczeniem społecznym rolników, nie stanowi przeszkody dla uzyskania świadczenia emerytalnego.

Powyższy wyrok zaskarżył kasacją organ rentowy i zarzucając: naruszenie przepisów prawa materialnego przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie art. 29 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach i ustalenie, że odwołująca spełniła warunki do przyznania prawa do wcześniejszej emerytury, wniósł o jego zmianę i orzeczenie co do istoty sprawy, ewentualnie o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Rozpoznając sprawę Sąd Najwyższy działa w granicach zaskarżenia kasacją i w ramach jej podstaw, a nadto związany jest ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia (art. 393¹¹ § 1 i 2 k.p.c.). Oznacza to, że nie jest wątpliwe, iż wnioskodawczyni do dnia 31 maja 1999 r. pozostawała w stosunku pracy, który ustał na podstawie wypowiedzenia dokonanego przez pracodawcę z przyczyn leżących po jego stronie, przy czym pracodawca skrócił okres wypowiedzenia na podstawie art. 36¹ § 1 k.p. do jednego miesiąca, co jednakże skutkuje zaliczeniem okresu, za który przysługuje odszkodowanie, do okresu zatrudnienia, o ile pracownik w tym czasie pozostaje bez pracy (§ 2 tego przepisu).

Nie jest też wątpliwe, że od dnia 1 sierpnia 1999 r. wnioskodawczyni otrzymywała świadczenie przedemerytalne, a organ rentowy, ustalając wysokość emerytury dla potrzeb przyznania tego świadczenia, przyjął iż wykazała ona okresy: składkowy wynoszący 30 lat i 2 miesiące oraz nieskładkowy w wymiarze 8 miesięcy. W dniu 11 listopada 2001 r. wnioskodawczyni ukończyła 55 lat życia. Wspomnieć też trzeba, że w okresie od 1 czerwca do 30 września 1999 r. objęta była ubezpieczeniem rolniczym. Na podstawie tych ustaleń należy ocenić jej ewentualne uprawnienie do tzw. wcześniejszej emerytury na podstawie art. 29 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Przepis ten, co trzeba na wstępie zaznaczyć, jest sformułowany odmiennie niż art. 27 ust. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 247 ze zm.). Za uzasadnieniem wyroku Sądu Najwyższego z dnia 4 czerwca 2003 r., II UK 311/02 (niepublikowany) trzeba powtórzyć, że ta ostatnia ustawa obejmowała swoim zakresem podmiotowym wyłącznie zaopatrzenie emerytalne pracowników, a do osób ubezpieczonych w innych niż pracowniczy systemach miała zastosowanie wówczas, gdy odsyłały do niej odpowiednie przepisy. Stąd też w przepisach dotyczących świadczeń posługiwano się określeniem „pra-

ownik”. Przepis art. 26 ustawy o z.e.p. stanowił, że „emerytura przysługuje pracownikowi, który spełnia następujące warunki” (chodzi o wiek emerytalny i okres zatrudnienia), a więc nie zawierał wymogu aby obydwa te warunki były spełnione w czasie pozostawania w zatrudnieniu. Tak więc dla uzyskania emerytury wystarczało legitymowanie się okresem składkowym podlegania pracowniczemu ubezpieczeniu społecznemu, do którego doliczało się inne okresy składkowe i nieskładkowe, zaś prawo do emerytury pracownik nabywał w dacie spełnienia ostatniego warunku niezależnie od tego czy pozostawał w zatrudnieniu, czy był ubezpieczony z innego tytułu czy też nie podlegał żadnemu ubezpieczeniu społecznemu. Te same zasady miały zastosowanie w przypadku ubiegania się o emeryturę na podstawie art. 27 ust. 1 ustawy o z.e.p., przewidującego niższy od ogólnego wiek emerytalny wynoszący dla kobiet 55 i dłuższy okres składkowy i nieskładkowy wynoszący łącznie 30 lat. Zawarte w tym przepisie określenie „pracownik” było rozumiane tak samo jak określenie zawarte w poprzednim przepisie, a więc wystarczyło legitymowanie się pracowniczym ubezpieczeniem społecznym w dowolnym okresie podlegania ubezpieczeniu. Przejście na emeryturę w rozumieniu tego przepisu oznaczało skorzystanie z prawa do emerytury bez konieczności przerwania zatrudnienia lub innej działalności. Powołany w kasacji wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 marca 2000 r., II UKN 443/99 (OSNAPIUS 2001 nr 17, poz. 542) dotyczył tylko tej regulacji, wyraźnie wskazując, że prawo do emerytury w trybie art. 27 ust. 1 ustawy o z.e.p. może nabyć osoba legitymująca się określonym stażem ubezpieczeniowym, także wtedy, gdy wymagany wiek osiągnęła w czasie, gdy nie była pracownikiem i podlegała ubezpieczeniu społecznemu z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej. Analogiczne stanowisko zawiera uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16 kwietnia 1991 r., III UZP 22/90 (OSNCP1991 nr 8-9, poz. 90), w myśl której prawo do wcześniejszej emerytury na podstawie art. 27 ust. 1 ustawy o zep nabywa także były pracownik, nie pozostający w zatrudnieniu w dacie osiągnięcia określonego w tym przepisie wieku. Na powyższe rozstrzygnięcia wnioskodawczyni nie może się skutecznie powoływać, co pominął Sąd Apelacyjny, gdyż do daty utraty mocy obowiązującej ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników - do dnia 31 grudnia 1998 r. - nie osiągnęła wymaganego w art. 27 ust. 1 wieku 55 lat.

Obecnie obowiązująca ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych reguluje prawo do świadczeń nie tylko dla pracowników, ale dla wszystkich ubezpieczonych na jednakowych zasadach, a

wyjątki od nich, obejmujące określony krąg uprawnionych (por. art. 29 i 32) lub określone sytuacje (por. art. 31), muszą być interpretowane ściśle. Przepis art. 29 ust. 1, określając korzystniejsze od ogólnych warunki uzyskania prawa do emerytury, wskazuje krąg osób uprawnionych przez sformułowanie „ubezpieczeni będący pracownikami” mogą przejść na emeryturę, co oznacza, że z prawa tego mogą skorzystać wyłącznie ubezpieczeni będący pracownikiem w dacie, z jaką mogą przejść na emeryturę, a więc po spełnieniu ostatniego z wymaganych warunków. Gdyby uprawnienie przysługiwało osobom, które w dacie spełnienia ostatniego warunku nie są już pracownikami, ustawodawca użyłby takiego sformułowania, jakie zawarte zostało w art. 32 ust. 1, który stanowi, że ubezpieczonym urodzonym przed dniem 1 stycznia 1949 r., będącym pracownikami zatrudnionymi w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, przysługuje emerytura w wieku niższym niż określony w art. 27 pkt 1. Na podstawie tego przepisu uprawniona osoba musi mieć status pracownika tylko w okresie pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, natomiast status ten nie jest wymagany w dacie spełnienia warunków dotyczących wieku oraz okresów składkowych i nieskładkowych, chyba że przepis szczególny zawiera odmienne uregulowanie. Przepis używa bowiem sformułowania „przysługuje emerytura” w odróżnieniu od określenia zawartego w art. 29 ust. 1, który mówi o przejściu pracownika na emeryturę. W wyroku z dnia 19 września 2003 r., II UK 47/03 (dotąd niepublikowany), Sąd Najwyższy przyjął, że podleganie rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu w dacie składania wniosku o emeryturę z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych nie wyłącza możliwości ubiegania się o prawo do świadczenia emerytalnego przysługującego w niższym wieku emerytalnym przez ubezpieczonego, który legitymuje się ustawowo wymaganymi okresami ubezpieczenia, w tym okresem co najmniej 15 lat pracowniczego zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

Ograniczenie uprawnień do wcześniejszej emerytury tylko w stosunku do pracowników nie narusza konstytucyjnej zasady równości wobec prawa. W tej kwestii wypowiedział się Trybunał Konstytucyjny, który w wyroku z dnia 12 września 2000 r., K 1/00 (OTK 2000 nr 6, poz. 185) orzekł, że art. 29 i 46 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych są zgodne z art. 2 i art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. W uzasadnieniu wyroku stwierdził, że zawężenie w porównaniu z regulacją dotychczasową, kręgu podmiotowego w zakresie wcześniejszego przechodzenia na emeryturę nie narusza zasad równości i

sprawiedliwości społecznej. Ograniczenie to wynika z założeń i celów reformy systemu świadczeń społecznych. Istotą tego systemu jest jego powszechność. W miejsce dotychczas rozproszonych i fragmentarycznych regulacji wprowadza się jednakowe zasady przyznawania świadczeń emerytalno-rentowych. W konsekwencji - przy zachowaniu praw nabytych - ogranicza się stopniowo dotychczasowe nierówne uprawnienia.

Na to orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego powołał się Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 7 grudnia 2001 r. II UKN 646/00 (OSNP 2003 nr 18, poz. 445). Stwierdził w nim, że „osoba objęta niepracowniczym ubezpieczeniem społecznym nie może nabyć prawa do wcześniejszej emerytury, mimo posiadania wymaganego stażu i wieku emerytalnego, przewidzianego art. 29 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Z redakcji tego przepisu wynika, że nie ma podstaw do uznania za ubezpieczonych „będących pracownikami” byłych pracowników, którzy wprawdzie legitymują się wymaganym pracowniczym stażem ubezpieczeniowym, ale konieczny wiek osiągnęli już po utracie statusu pracownika, w związku z ustaniem stosunku pracy bądź objęciem innym systemem ubezpieczenia społecznego.

Sąd Najwyższy orzekając w niniejszej sprawie podzielił ten pogląd i w związku z tym, uznając za trafne zarzuty kasacji, orzekł jak w sentencji, po myśli art. 393¹⁵ k.p.c.

Marginalnie i bez związku z zasadnością kasacji, trzeba zauważyć, podzielając pogląd Sądu Najwyższego zawarty w wyroku z dnia 14 stycznia 2000 r., II UKN 313/99 (OSNAPiUS 2001 nr 10, poz. 358), przywołany w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, że rolnik pobierający zasiłek przedemerytalny nie ma obowiązku opłacania składki na ubezpieczenie społeczne rolników, gdyż okres pobierania zasiłku uważany jest za okres podlegania „innemu ubezpieczeniu społecznemu” w rozumieniu art. 7 ust. 1 oraz art. 16 ust. 3 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 1998 r. Nr 7, poz. 25 ze zm.).

=====